

Etika kot svetost bivanja

CVETKA TÓTH

IZVLEČEK

Schopenhauer je vedno zahteval samostojno razmišljanje. Schopenhauerjev iracionalizem bo trajno aktualen in teoretsko privlačen zaradi svoje logične, reflektirane in racionalne izpeljave. Namesto razuma in uma Schopenhauer postavlja načelo volje. Ko ideje o napredku in emancipaciji izgubljajo privlačnost, sledi obrat k naravi; namesto politizacije sveta stopajo pojmi kot etizacija in estetizacija sveta. Soočen z prevratnim dogajanjem, tudi z revolucijo leta 1848, je Schopenhauer moral zgodovino ustvarjati s tem, kar je, kar biva, skratka s svetostjo sveta, bivanja. Le redkokateri filozof je tako zelo izpostavljal pomen svetosti kot ravno Schopenhauer. Dejstvo, da svet obstaja in življenje v njem, je nekaj svetega in to svetost je treba ohranjati.

Ključne besede: etika, svetost sveta, iracionalizem, etizacija in estetizacija sveta, odrešenje, morala

ABSTRACT

ETHICS AS SACREDNESS OF BEING

Schopenhauer always demanded independent thinking. Schopenhauer's irrationalism is permanently topical and theoretically attractive on account of its logical, reflected and rationalised deduction. Instead of reason and intellect, Schopenhauer advocates the principle of will. As the ideas of progress and emancipation become less attractive, there follows a shift to nature; politicisation of the world is replaced by phenomena such as making the world ethical and esthetical. Facing transformational events, along with the 1848 revolution, Schopenhauer had to create history by that which is, which exists; in short, by the sacredness of the world, of being. Not many philosophers placed such importance on sacredness as did Schopenhauer. The fact that the world and life in it exist is something sacred, and this sacredness must be preserved.

Key words: Ethics, sacredness of the world, irrationalism, making the world ethical and esthetical, salvation, morality

Nemški filozof Arthur Schopenhauer (1788-1860) je bil Heglov učenec in hkrati njegov zagrižen nasprotnik. Med svojimi predavanji na univerzi v Berlinu je Hegla zmerjal z velikim šarlatanom in lažnivcem, tako da je izgubil še tistih neka študentov, ki jih je sploh imel. Praviloma je vedno predaval takrat kot Hegel (1770-1831), pri katerem so bili navzoči ministri, ki so Heglu kot prvemu državnemu filozofu ploskali.

Schopenhauer je vedno zahteval samostojno razmišljanje in je ostro nasprotoval temu, da bi našo misel vodil kdo drug, skratka strogo je prepovedoval miselno

sledništvo. Misel je treba usmerjati naravnost k svetu in znati najbolj neposredno brati iz odprte *knjige sveta*. Pri tem Schopenhauer ni mogel mimo svojega nelagodnega življenja, ki ga je vse prevečkrat usmerjala njegova preobčutljivost na prav vse, s čimer se je srečeval.

Ker je bil v času svojega življenja soočen s prevratnim dogajanjem, tudi z revolucijo leta 1848, je temu, kar se je dogajalo pred njegovimi očmi, izrazil nezaupnico in obsodbo. Nič ni kazalo dobro. Vsa visoko doneča vera in zgodovinskorazvojni optimizem heglovcev in njim blizu stoječih mislecev, v um in napredek ter pozitivni razvoj prihodnosti, so v stvarnosti začeli kazati, med drugim tudi že s prihajajočim nacionalizmom, čudne poteze. Tako je Schopenhauer moral zgodovino ustavljati s tem, kar je, kar biva, skratka s *svetostjo sveta*, bivanja, ki si po njegovem tudi edina zasluži, da jo resno obravnavamo. Pri tem ga ne usmerja nič vetrnjaškega, še manj intuitivno zale-tavega, ampak samo moč njegove *refleksije*, na katero vedno prisega takrat, ko od filozofije zahteva samo eno, in sicer to, da naj bo resnična. "V bistvu imajo resničnost in živost le lastne temeljne misli; kajti le njih je mogoče razumeti resnično pravilno in v celoti. Tuje prebrane misli so ostanki s tujega krožnika, odložene obleke tujega gosta. Tuje prebrano se do lastnih, v nas nastalih mislih obnaša kot v kamnu odtisnjena rastlina iz pradavnine do cvetoče pomladanske rastline."¹

Četudi ga zgodovina filozofije prišteva med iracionalistično filozofsko usmerjene, mu hkrati s tem tudi priznava, da gre pri njegovem *iracionalizmu* za dosledno in povsem *racionalno* miselno držo. Skratka: pred nami je iracionalizem, ki bo trajno aktualen in teoretsko privlačen zaradi svoje logične, reflektirane in racionalne izpeljave. Ta je na taki višini, da resnično zasluži vzdevek *sistem*, izraz, ki ga je za svojo filozofijo uporabljal tudi Schopenhauer sam. Namesto razuma in uma Schopenhauer postavlja načelo volje in z njo prihaja v prejšnjem stoletju do opuščanja izrazito racionalistično usmerjene tradicije. Pojmi, v katerih zdaj filozofija zelo intenzivno razmišlja, so bit, evolucija, vrednote, živo, živeto življenje, ne samo reflektirano. Volja, ki je bistvo vsega, kar obstaja, pomeni najprej samo voljo do življenja, do biti in bivanja, dejansko pravico do obstoja. Ta pravica do bivanja, življenja pa ni milost ali celo darežljivost kake teorije, religije ali ideologije, pred katerimi bi morali klečeplaziti, da si jo sploh izborimo.

Z obratom k volji smo soočeni tudi z nastopom romantike, ki dejansko pomeni uvid v omejenost uma. Takrat in v tistem trenutku, ko ideje o napredku in emancipaciji izgubljajo privlačnost in niso več aktualne - z vsem je temu podobna doba po letu 1989, tj. po sesutju boljševiškega socializma -, sledi obrat *nazaj k naravi*, z močno nagnjenostjo po čisto subjektivnem dojemanju in doživljanju sveta. Zdaj namesto politizacije sveta stopajo pojmi kot etizacija in estetizacija sveta, ki se jim je Schopenhauer s svojo filozofijo zelo odzval. To so tudi tisti deli njegove filozofije, zaradi katerih bo vedno imel priznano mesto znotraj zgodovine filozofije 19. stoletja.

Schopenhauer se nikakor ni strinjal s tistimi, ki so želeli svet spreminjati na silo, tudi z revolucijo, želel pa ga je razložiti iz njega samega, tako da je nehote nasprotoval svojemu osovraženemu nasprotniku Heglu in še poznejšemu Marxu. Takrat, ko so mnogi vpili, da svet potrebuje povsem nov začetek, se je Schopenhauer glasno spraševal, kaj ta svet, v katerem živimo in ki nas obkroža, po svojem izvoru in bistvu sploh je. Niti malo ni zagovorjal sveta in odnosov v njem, ugotavljal je celo, da je ta svet najslabši od vseh možnih svetov in ne najboljši, kot je trdil Leibniz. Svet je prepoln zla, trpljenja in bede, ki jih Schopenhauerjeva misel zaustavlja predvsem z etiko in estetikom.

1 Arthur Schopenhauer: *Parerga und Paralipomena* II, *Samtliche Werke* (SW), zv. V, Suhrkamp, Frankfurt am Main 1986, str. 579.

Iz njegovega prvega dnevniškega zapisa izhaja, da je leta 1800 na nekem potovanju srečal slepo žensko, ki mu je povsem umirjeno povedala svojo tragično življenjsko zgodbo. Kot dojenčka so jo v hudi zimi nesli h krstu in na tej poti so ji zmrznile oči, tako da je trajno oslepela. O tem srečanju je Schopenhauer zapisal, kako zelo drago je morala plačati to, da je postala kristjanka. Še bolj je trpel leta 1804 v Toulonu ob pogledu na 6000 vklenjenih zapornikov, obsojenih na dolgoletne, celo dosmrtnne kazni, kajti videl je trpljenje brez cilja in upanja. Ravno ta krik zemlje, samo povsem konkretno trpljenje, ga je vedno znova sililo, da je svet dešifriral s svojo povsem izkustveno in imanentno pojmovano metafiziko.

Le redkokateri filozof je tako zelo izpostavljal pomen svetosti kakor ravno Schopenhauer. Tu gre za svetost biti, bivajočega in življenja v vseh njegovih oblikah in razvojnih stopnjah. Svetost sama po sebi sploh ne izhaja iz refleksije, ampak samo iz narave bivajočega kot takega, iz najbolj notranjega bistva vsega posameznega in celote same, in Schopenhauer se zaveda, da ga ti nazori spravljajo celo v bližino panteizma. Dejstvo, da svet obstaja in življenje v njem, je nekaj svetega in to svetost je treba ohranjati. Schopenhauerjeva misel učinkuje kot klic po ohranjanju te svetosti, ki sploh omogoča, da je kaj, življenje, ki je enakovredno na vseh svojih pojavnih stopnjah in v vseh razvojnih oblikah. Kakor Schopenhauer pojmuje razum oziroma intelekt, ta ne ponižuje ničesar sebi nasprotnega, tega izrazito čutnega, čustvenega, doživljajskega. Schopenhauerjeva misel namreč pomirja nasprotja med čustvi in razumom do te mere, da je njegova filozofija pričevanje o *odrešenju*, ki je značilno za človeka in njegovo bivanje celo v tem smislu, ker je samomor hud bivanjski greh. Človek je najvišja in najbolj popolno razvita objektivacija volje, hkrati s tem pa tudi najbolj zmožna trpljenja. Že mlad človek pozna trpljenje in nikakršen čudež ni, da v morju trpljenja izraža svojo nagnjenost do smrti, vendar nagnjenost, ki je ravno zaradi tega, ker je človek človek, zgrešena. Po Schopenhauerjevem uvidu starejši ljudje življenju ne odgovarjajo s smrtjo, temveč z ljubeznijo. Po tem, ko so jo spoznali, zdaj s pomočjo intelekta prihaja pri njih do radosti bivanja. Spoznanje je v sebi posrkalo občutje ljubezni, ki nastopa kot korektiv vseh naših dejanj, in Schopenhauer se ni sramoval na glas priznati, da tudi še kot hud nasprotnik samomora zagovarja krščanstvo in se celo sam priznava za kristjana; to stališče mu je pri Nietzscheju prineslo samo nasprotovanje in kritiko, menil je, da je Schopenhauer *trdovraten človek morale*.

Schopenhauer se je zavzemal za življenje živali in nasprotoval vsem verskim izročilom, še najbolj starozaveznim, zaradi katerih so jih za svoje verske namene celo pobijali in mučili. Kot tak je med prvimi misleci, ki so oporekali znanosti, ker je na njih delala poskuse. Nehote je zastavljal mučno in težko odgovorljivo vprašanje o soodgovornosti monoteističnih verstev za pojmovanje narave, po katerem mora ta služiti človeku in mu biti v celoti podrejena. Na tem dejstvu je tudi temeljil razvoj znanosti. Z vsemi temi njegovimi nazori postaja razumljivo, zakaj velja bivajoče, tako, kot je, puščati pri miru toliko, da s človeško aroganco, četudi se ta še tako sklicuje na svojo znanstveno utemeljenost, napredek in podobno, ne načenjamo več nepotrebnih in vetrnjaških posegov v pravico, da sploh kaj je in biva. Kajti že v dejstvu, da je *kaj*, ne pa da ničesar ni, je resnična svetost sveta, nesamo njegova pravica. Iz tega samo povsem stvarno bivanjskega dejstva nam Schopenhauer omogoča, da spet razmišljamo o etiki in o etično ozaveščenem bivanju, kot zares s pristnim smislom izpolnjenim življenjem. Etika torej kot *svetost sveta*, ki ni onkraj sveta, ampak samo najbolj v njem in znotraj njega, enako veljavna in povezujoča za vse, za t. i. religiozne in nereligiozne, verujoče in neverujoče.

Že v svojem času je Schopenhauer razpravljal o človekovih pravicah, iz katerih izhaja najprej to, da vsak človek lahko počne tisto, s čimer ni nihče drug prizadet. Toda

k človekovim pravicam nikakor ne sodi pravica vzeti si življenje, saj je življenje sveto in samomor je obsojal in zavračal še mnogo bolj kot vse krščanske cerkve v njegovem času. Poudarjal pa je tudi človekove dolžnosti do samega sebe in do drugih ljudi. Vsebinsko tega je podal v znanem reku *suum cuique* (vsakomur svoje), predvsem pa v *neminem laede, imo omnes, quantum potes, iuva* (nikomur ne škoduj, temveč pomagaj vsem, kolikor moreš), misel, ki "je in ostaja resnična prava vsebina vse morale".²

LITERATURA

Schopenhauer A.: Kleinere Schriften, Sam. W., III.

Schopenhauer A.: Parerga und Paralipomena II, SW, Suhrkamp, Frankfurt a.M., 1986.

2 Arthur Schopenhauer: Kleinere Schriften, SW, zv. III, str. 719.